

กฎหมายป่าไม้ ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ก) พระราชบัญญัติป่าไม้ ๒๔๘๔

ไม้ในป่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติที่ควรจะรักษาไว้ แต่เนื่องจากมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ไม้เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ใช้สร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ถ้าหากปล่อยให้มีการทำไม้โดยมิได้อยู่ในการควบคุมโดยถูกต้องย่อมเป็นภัยอันร้ายแรงมาก ดังนั้น รัฐจึงออกกฎหมายป่าไม้ขึ้นมาเพื่อมุ่งที่จะควบคุมการทำไม้ขึ้น เพื่อสงวนและรักษาป่าไม้อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศเอาไว้

๑. ประเภทไม้และการทำไม้

ตามกฎหมายป่าไม้ ได้แบ่งไม้ออกเป็น ๒ ประเภท คือ ไม้หวงห้ามและไม้ที่ไม่ใช่หวงห้าม

(๑) ไม้หวงห้าม หมายถึง ไม้ที่รัฐออกกฎหมายมาควบคุมไว้เป็นพิเศษ มี ๒ ประเภท

- ประเภท ก ไม้หวงห้ามธรรมดา ได้แก่ ไม้ซึ่งการทำไม้จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือได้รับสัมปทานตามกฎหมาย

- ประเภท ข ไม้หวงห้ามพิเศษ ได้แก่ ไม้หายาก หรือไม้ที่ควรสงวนซึ่งไม่อนุญาตให้ทำไม้ เว้นแต่รัฐมนตรีจะได้อนุญาตในกรณีพิเศษ (พรบ. ป่าไม้ มาตรา ๖)

การที่จะรู้ว่าไม้จะเป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ขึ้นทะเบียนท้องที่ใด ทางราชการจะต้องออกกฎหมายมากำหนดแล้วประกาศให้แก่ประชาชนทราบเรียกว่า “พระราชกฤษฎีกา” เช่น ไม้สักและไม้ยางทั่วไปในราชอาณาจักรไม่ว่าจะขึ้นอยู่ที่ใดเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก (พ.ร.บ. ป่าไม้ มาตรา ๗) ดังนั้น ถ้าประสงค์จะตัดมาใช้สอยจะต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ก่อน การขออนุญาตต้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ ที่ว่าการอำเภอ ที่ป่าหรือไม้อยู่ในเขตท้องที่ ผู้ได้รับอนุญาตจะต้องเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

(๒) ไม้ที่ไม่ใช่หวงห้าม หมายถึง ไม้ที่รัฐมิได้ออกกฎหมายมาควบคุมไว้เป็นพิเศษ ดังนั้น หากประสงค์ที่จะทำหรือตัดไม้ ไม่ต้องขออนุญาต แต่กฎหมายกำหนดว่าการนำไม้ที่ไม่ใช่หวงห้ามเข้าเขตป่าไม้ต้องเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่จะนำไปใช้ส่วนตัวภายในเขตท้องที่จังหวัดที่ทำไม้นั้น เช่น ไม้ยางพารา ไม้มะม่วง ไม้สน ไม้ทุเรียน ต้นหมาก ต้นมะพร้าว เป็นต้น

๒. ของป่าและการเก็บของป่า

(๑) ของป่า หมายถึง บรรดาของที่เกิดหรือมีขึ้นในป่าตามธรรมชาติ คือ

ก) ไม้ รวมทั้งส่วนต่าง ๆ ของไม้ ถ่านไม้ น้ำมันไม้ ยางไม้ ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่เกิดจากไม้

ข) พืชต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่เกิดจากพืชนั้น

ค) รังนก ครั่ง รวงผึ้ง จี๊ผึ้ง และมูลค้างคาว

ง) หินที่ไม่ใช่แร่ ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ และหมายความรวมถึงถ่านไม้ที่บุคคลทำขึ้นด้วย (พ.ร.บ. ป่าไม้ มาตรา ๔)

ของป่าไม้ตามกฎหมายแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ ๑. ของป่าหวงห้าม ๒. ของป่าที่ไม่หวงห้าม การที่จะรู้ว่าของป่าอย่างไร เป็นของป่าประเภทหวงห้ามในท้องที่ใด ทางราชการจะต้องออกกฎหมาย ขึ้นมากำหนดและประกาศให้ประชาชนทราบเรียกว่า “พระราชกฤษฎีกา”

(๒) การเก็บของป่า

การที่จะเก็บของป่านั้น เราจะต้องรู้ก่อนว่าเป็นของป่าหวงห้ามหรือไม่ ถ้าเป็นของป่าหวงห้าม ผู้ใดเก็บของป่าหวงห้าม หรือทำอันตรายด้วยประการใด ๆ แก่ของป่าหวงห้ามในป่าต้องขออนุญาตต่อ พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน ซึ่งการขออนุญาตต้องยื่นคำขอโดยใช้แบบฟอร์มตามที่กฎหมายกำหนดต่อพนักงาน เจ้าหน้าที่แห่งท้องที่ป่านั้นตั้งอยู่ เพื่อพิจารณาและอนุญาต ผู้รับอนุญาตต้องเสียค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย ถ้าเป็นของป่าที่ไม่ได้หวงห้าม บุคคลใดเก็บหาของป่ามาใช้หรือขายก็ได้ต้องขออนุญาตต่อ พนักงานเจ้าหน้าที่

๓. การนำไม้และของป่าเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

การที่จะนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ไป กฎหมายได้กำหนดวิธีการเอาไว้กล่าวคือ ถ้าต้องการนำไม้ หรือของป่ากรณีต่อไปนี้

- (๑) นำไม้หรือของป่าที่ได้รับอนุญาตให้ทำหรือเก็บออกจากสถานที่ที่ระบุไว้ในใบอนุญาต
- (๒) นำไม้ที่ทำโดยไม่ต้องรับอนุญาตไปจากค่านป่าไม้ด่านแรกเคลื่อนที่ต่อไป
- (๒) นำไม้หรือของป่าเข้ามาในประเทศ ไปถึงด่านศุลกากรที่นำเข้า
- (๓) นำไม้หรือของป่าที่ซื้อมาจากทางราชการไปจากที่ไม้หรือของป่านั้นอยู่ (พ.ร.บ. ป่าไม้ มาตรา ๓๘)

ผู้นำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่จะต้องมีใบเบิกทางของพนักงานเจ้าหน้าที่กำกับไปด้วย (พ.ร.บ. ป่าไม้ มาตรา ๓๙) การขอใบเบิกทางนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ของที่กรมป่าไม้จังหวัด พร้อมด้วยบันทึกแสดงชนิด จำนวน ขนาด ปริมาตร และใบเสร็จที่แสดงว่าไม้หรือของป่านั้นได้เสียค่าธรรมเนียมเรียบร้อยแล้ว

ในการนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่นั้นกฎหมายได้กำหนดห้ามมิให้เคลื่อนที่ผ่านด่านป่าไม้ใน ระหว่างเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ตกถึงพระอาทิตย์ขึ้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเป็นหนังสือ (พ.ร.บ. ป่าไม้ มาตรา ๔๑)

๔. การแผ้วถางป่า

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติเป็นของราษฎรทุกคน ดังนั้นทุกคนจะต้องช่วยกันรักษาและ สงวนป่าเอาไว้ กฎหมายป่าไม้จึงห้ามมิให้ผู้ใดครอบครองป่าไว้เป็นของตนเองหรือผู้อื่น และห้ามมิให้ทำการ แผ้วถางหรือทำลายป่า ผู้ฝ่าฝืนจะมีความผิด แต่ทางราชการได้ตระหนักถึงความจำเป็นว่า บางครั้งราษฎร มีความจำเป็นที่จะต้องบุกรุกเข้าครอบครองป่าและทำการแผ้วถางทำลายป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกหรือ ที่อยู่อาศัยทางราชการจึงออกกฎหมายกำหนดแยกประเภทของป่าเอาไว้ คือ ป่าใดที่ราชการได้จำแนกไว้เป็น

ป่าประเภทเกษตรกรรมราษฎร สามารถเข้าทำการครอบครองและแผ้วถางหรือทำลาย เพื่อใช้เป็นที่พักปลูกได้ โดยไม่ต้องขออนุญาต แต่ถ้าป่าใดที่ทางราชการมิได้ออกกฎหมายประกาศว่าเป็นป่าประเภทเกษตรกรรมราษฎรคนใดประสงค์ที่จะทำการครอบครองแผ้วถางทำลายป่า เพื่อใช้เป็นที่พักปลูกจะต้องขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ป่าตั้งอยู่ก่อน (ดู พ.ร.บ. ป่าไม้ มาตรา ๕๔)

ข) ที่ป่าสงวนตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๐๗

เดิมทีเดียวในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้จำแนกประเภทป่าไม้ ออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. ป่าสงวน

หมายถึงพื้นที่ป่าไม้ที่มีความสำคัญอันดับหนึ่ง ซึ่งจะต้องสงวนเอาไว้ให้เป็นป่าโดยถาวร ได้พื้นที่ป่าบนและบริเวณเขา ภูเขา ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าเลนในจังหวัดชายทะเล พื้นที่ป่าที่กรมป่าไม้จัดเป็นป่าสงวนสวนรุกขชาติ วนอุทยาน หรือแหล่งสัตว์ป่า

ป่าสงวนนี้ต้องเป็นพื้นที่ป่าผืนใหญ่ตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ ไร่ขึ้นไป ซึ่งกรมป่าไม้มีแผนการหรือดำเนินการจัดเป็นป่าสงวนเพื่อบำรุงรักษา จัดวางโครงการทำไม้ หรือจัดเป็นป่าผูกขาด ป่าสัมปทาน

๒. ป่าคุ้มครอง

หมายความถึงพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญรองลงมาจากป่าสงวน ซึ่งจะต้องคุ้มครองไว้ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่า

ป่าคุ้มครองได้พื้นที่ป่าเนื้อที่ตั้งแต่ ๑,๐๐๐ ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ไร่ ซึ่งมีไม้หรือของป่าอันมีค่าอยู่พอสมควร อันควรคุ้มครองไว้เพื่อให้ราษฎรที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้เคียงป่าได้ใช้สอยไม้และของป่า

ครั้งเมื่อประกาศใช้ พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๐๗ ที่ได้ยกเลิก พ.ร.บ. คุ้มครองและสงวนป่า ๒๔๘๑ เสีย กฎหมายฉบับนี้มีป่าสงวนเพียงอย่างเดียว ไม่มีป่าคุ้มครองอีก โดยป่าสงวนและป่าคุ้มครองตามกฎหมายเก่าก็ถือว่าเป็นป่าสงวนตามกฎหมายใหม่นี้ด้วย ดังจะเห็นได้จาก พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๐๗ มาตรา ๖ วรรค ๑ ที่ว่า

“บรรดาป่าที่เป็นป่าสงวนอยู่แล้ว ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่า ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้”

และในมาตรา ๓๖ ที่เป็นบทเฉพาะกาลมีว่า

“บรรดาป่าไม้ที่เป็นป่าคุ้มครองอยู่แล้วตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่า ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัตินี้”

ส่วนป่าสงวนที่จะประกาศขึ้นมาใหม่ต้องดำเนินการตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๐๗ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๖ วรรค ๒

“เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดป่าอื่นใดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่าของป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ให้กระทำได้โดยออกกฎกระทรวง ซึ่งต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตป่าที่กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาตินั้น แนบท้ายกฎกระทรวงด้วย”

หมายเหตุ รัฐมนตรีในที่นี้หมายถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรซึ่งเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ มาตรา ๔, ๕)

มาตรา ๘

“ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติไว้ตามสมควรเพื่อให้ประชาชนเห็นว่าได้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ”

มาตรา ๙

“ให้ปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวงตามมาตรา ๖ วรรคสองหรือมาตรา ๗ ไว้ ณ ที่ทำการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ที่ทำการกำนันท้องที่ และที่เปิดเผยเห็นได้ง่ายในหมู่บ้านท้องที่นั้น”

ความสัมพันธ์ระหว่างที่ป่า ป่าไม้ถาวร ป่าสงวน

(๑) คำว่า “ป่า” หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึงภูเขา ห้วยหนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มาตามกฎหมาย(พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๐๗ มาตรา ๔)

(๒) คำว่า ป่าไม้ถาวร ไม่มีบทนิยามไว้ในกฎหมายใด คำนี้มีกล่าวไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น ในประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๕๘ ที่ว่า

“เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรจะให้มีการออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในจังหวัดใดในปีใด ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดจังหวัดที่จะทำการสำรวจรังวัดทำแผนที่หรือพิสูจน์สอบสวนการทำประโยชน์สำหรับปีนั้น เขตจังหวัดที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดไม่รวมท้องที่ทางราชการได้จำแนกให้เป็น เขตป่าไม้ถาวร” คือเขตป่าไม้ถาวรจะเป็นพื้นที่ที่ประกาศออกโฉนดไม่ได้

ป่าไม้ถาวรคือ ป่าไม้ที่คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบที่จะให้สงวนแห่งชาติ โดยออกเป็นกฎกระทรวงตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ มาตรา ๖ วรรค ๒ ป่าไม้ชนิดนี้เกิดจากการสำรวจเพื่อจำแนกประเภทที่ดินทั่วประเทศ โดยกรมพัฒนาที่ดินเห็นว่า ที่ดินบริเวณใดสมควรทำการเกษตรประเภทใด ที่ดินบริเวณใดสมควรสงวนไว้เป็นป่าสงวนแห่งชาติหรือที่ดินบริเวณใด สมควรเพิกถอนจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพราะหมดสภาพการเป็นป่าเสียแล้ว

สรุปง่าย ๆ คือ เมื่อมีมติ ค.ร.ม. ออกมากำหนดป่าใดเป็นป่าถาวรแล้วป่าถาวรนั้นจะตกอยู่ในควบคุมดูแลรับผิดชอบของกรมป่าไม้โดยอัตโนมัติ ซึ่งกรมป่าไม้มีหน้าที่นำป่าถาวรนั้นมาจัดเป็นป่าสงวนต่อไป

(๓) คำว่า “ป่าสงวนแห่งชาติ” พ.ร.บ. ป่าสงวนฯ มาตรา ๔ ให้นิยามว่า

“ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้”

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คำว่า ที่ป่าธรรมดาจะต้องไม่ใช่ที่ดินของเอกชนแต่จะเป็นที่ดินของรัฐ ซึ่งตามปกติที่ป่า โดยทั่วไปคือที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอย่างหนึ่ง ผู้ใดจะยกอายุความขึ้นต่อสู้กับรัฐไม่ได้ (ฎีกา ๕๘๓-๘๖/๒๔๕๔) แต่การควบคุมดูแลไม้บนดินเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมป่าไม้ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ ๒๔๘๔ ต่อมาเพื่อทำการเอาที่ป่าไม้มาจำแนกเป็นเขตป่าไม้ถาวรก่อน เพื่อจะจำป่าไม้ถาวรมาดำเนินการจัดเป็นป่าสงวนแห่งชาติต่อไป เมื่อกลายเป็นป่าสงวนแล้วก็จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่สงวนหวงห้ามต่อไป

ดังนั้น ป่าสงวนซึ่งมาจากที่ป่าธรรมดา ซึ่งเป็นที่ดินของรัฐ ดังนั้นจะเอาที่ดินของเอกชนที่เรามีสิทธิครอบครองอยู่แล้วมาดำเนินการจัดเป็นป่าสงวนไม่ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างป่าอนุรักษ์ ป่าเศรษฐกิจ ป่าสงวน

นโยบายป่าไม้แห่งชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๔) ได้แบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. พื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์

มีเป้าหมายจะเก็บรักษาไว้ให้ได้ในอัตราร้อยละ ๑๕ ของพื้นที่ประเทศหรือคิดเป็นพื้นที่ประมาณ ๔๘ ล้านไร่ ป่าชายเลนอนุรักษ์ พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ สวนชีवालัย สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ เป็นต้น พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์นี้ รัฐจะดำเนินการป้องกันและรักษาพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างจริงจัง และจะให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในบางพื้นที่ โดยไม่มีผลกระทบต่ออนุรักษ์ป่าไม้

๒. พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

กำหนดไว้เพื่อการผลิตและของป่าเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจในอัตราร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศคิดเป็นพื้นที่ประมาณ ๘๐ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่เหลืจากพื้นที่ที่เก็บรักษาไว้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์

พื้นที่ป่าเศรษฐกิจจำแนกพื้นที่ที่ถูกบุกรุกและมีสภาพเสื่อมโทรมออกจากพื้นที่ป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่มีความเหมาะสมในการทำการเกษตร จะสนับสนุนให้เอกชนปลูกป่า เพื่อเป็นการปรับสภาพดินทดแทนป่าไม้เสื่อมโทรมและเพื่อเสริมรายได้

ป่าสงวนแห่งชาติ อาจนำมาประกาศเป็นป่าอนุรักษ์หรือป่าเศรษฐกิจก็ได้

การนำป่าสงวนแห่งชาติมาประกาศเป็นอนุรักษ์ มีตัวอย่าง เช่น

- (๑) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าสงวนภูกระดึงในท้องที่ตำบลสีฐาน กิ่งอำเภอภูกระดึง (อำเภอวังสะพุง) จังหวัดเลย ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ร.จ. เล่ม ๓๕ ตอนที่ ๑๐๔ ฉบับพิเศษ)

(๒) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑ (ร.จ. เล่ม ๘๕ ตอนที่ ๖๒)

ที่ดินป่าสงวนสามารถนำมาให้ประชาชนทำไม้ได้ ดังนั้นที่ป่าสงวนจึงเป็นป่าเศรษฐกิจได้เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ มาตรา ๑๕ ที่ว่า

“การทำไม้หรือการเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้กระทำเมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นคราว ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ การอนุญาตให้เป็นไปตามแบบระเบียบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

การออกหนังสือสิทธิทำกินในที่ดิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

ตามปกติ บุคคลใด ๆ จะเข้าไปยึดถือครอบครองในเขตป่าสงวนแห่งชาติไม่ได้ ทั้งนี้เป็นไปตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติฯ มาตรา ๑๔ เดิมที่ว่า

“ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่

(๑) ทำไม้หรือเก็บของป่า ตามมาตรา ๑๕ เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตามมาตรา ๑๖ กระทำการตามมาตรา ๑๗ ใช้ประโยชน์ตามมาตรา ๑๘ หรือกระทำการตามมาตรา ๑๙ หรือมาตรา ๒๐

(๒) ทำไม้หวงห้ามหรือเก็บหาของป่าหวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๔ ต้องรับโทษตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนฯ มาตรา ๑ ที่ว่า

“ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๔ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงห้าปี จะปรับตั้งแต่ห้าพันบาทถึงห้าหมื่นบาท ในกรณีความผิดตามมาตรา ๑๔ ถ้าได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินยี่สิบห้าไร่หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่

(๑) ไม้สัก ไม้ยาง สนเขา หรือไม้หวงห้ามประเภท ข. ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ หรือ

(๒) ไม้อื่นเป็นต้นหรือเป็นท่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างรวมกันเกินยี่สิบต้นหรือท่อน หรือรวมปริมาตรไม้เกินสี่ลูกบาศก์เมตรหรือ

(๓) ต้นน้ำลำธาร

ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท

ในกรณีที่มีคำพิพากษาชี้ขาดว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรา ๑๔ ปรากฏว่าบุคคลนั้นได้ยึดถือครอบครองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ด้วย”

แม้จะมีหลักกฎหมายดังกล่าว เนื่องจากราษฎรไม่มีที่ทำกิน จึงบุกเข้าไปทำกินและอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวน โดยผิดกฎหมาย จะทำให้ป่าไม้ของชาติถูกแผ้วถางทำลายเป็นจำนวนมาก อันเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐบาลและประเทศชาติเป็นส่วนรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม และการเมือง ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์การช่วยเหลือราษฎรที่บุกรุกในเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้อาวารของชาติให้มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง และจะทำให้กรมป่าไม้

สามารถวางแผนในการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลาย การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่เหลืออยู่ การปรับปรุงดินให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น เกิดผลทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ในที่สุดคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๒ เห็นชอบในหลักการและให้ดำเนินการต่อไปได้ตามที่กรมป่าไม้เสนอ

การดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวได้ยึดถือมาเนื่องจากขาดเงินงบประมาณ ความเดือดร้อนของราษฎร ได้ทราบถึงพระเนตร พระกรรณ เป็นเหตุให้มีพระราชดำริโดยกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ พระราชทาน ในวันปิดการสัมมนาการเกษตร ณ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ โดยแนะแนวการปฏิบัติโครงการช่วยเหลือราษฎรให้มีสิทธิทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือพื้นที่ที่ทางราชการได้จำแนกไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ถาวรของชาติ ซึ่งทรงโปรดให้ใช้ชื่อว่าโครงการ สทก. ต่อมารัฐบาลได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาให้เข้าดำเนินการตามโครงการ สทก. จึงเริ่มในปีงบประมาณ ๒๕๒๕ เป็นต้นมา

โครงการ สทก. จะทำการในป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม เฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันไม่เกิน ๓๕ องศา มีความเหมาะสมต่อการกสิกรรม และราษฎรได้ทำกินในพื้นที่นั้นอยู่ก่อนแล้ว ส่วนพื้นที่ดินน้ำลำธาร ภูเขาสูงชัน หรือบริเวณทิวทัศน์สวยงามจะอนุรักษ์ไว้ ไม่จัดให้เข้าดำเนินการ

วิธีการดำเนินการนั้น กรมป่าไม้จะทำการสำรวจจำนวนราษฎรที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยการจัดประชุมชี้แจงแก่ราษฎรถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการให้สิทธิทำกินและให้ราษฎรยื่นคำขอมิสิทธิทำกินในระยะเวลาที่กำหนดภายหลังจากที่ได้ทำการตรวจสอบสภาพพื้นที่ที่ราษฎรครอบครองอยู่ หากถูกต้องตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดเกี่ยวกับพื้นที่ที่จะทำการรังวัดขอบเขตแปลงที่ดิน พร้อมผังหลักเขตแสดงแนวแปลงที่ดินที่จะให้สิทธิทำกินไว้ด้วย

คุณสมบัติของราษฎรที่ได้รับความช่วยเหลือตามโครงการ สทก. คือ

(๑) ต้องมีสัญชาติไทยและเป็นหัวหน้าครอบครัว

(๒) จะต้องเป็นผู้ไม่มีที่ดินทำกินในแห่งอื่น ๆ เป็นของตนเอง ซึ่งเป็นการเพียงพอแก่สภาพอยู่แล้ว

(๓) จะต้องไม่เป็นผู้กระทำความผิดอื่นเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้อยู่เป็นประจำ

(๔) จะต้องเป็นผู้ที่ได้เข้าอยู่อาศัยทำกินในป่าสงวนแห่งชาตินั้นมาก่อนวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๕

ลักษณะการให้สิทธิทำกิน อธิบดีกรมป่าไม้โดยอนุมนตรีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกหนังสืออนุญาตให้มีสิทธิทำกินชั่วคราวเรียกว่า สทก.๑ มีอายุการอนุญาต ๕ ปี ขนาดของพื้นที่สิทธิทำกินต่อ ๑ ครอบครัว จะเท่ากับเนื้อที่ที่ครอบครองอยู่จริงแต่ไม่เกิน ๑๕ ไร่ หากมีความประสงค์จะขอใช้พื้นที่ที่เหลือ ก็ให้ยื่นคำขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเห็นการชั่วคราวตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนมาตรา ๑๖

สทก. ๑ มีเงื่อนไขคือ ที่ดินนั้นห้ามนำไปขายหรือให้เช่าหรือโอนสิทธิไปยังผู้อื่น แต่ให้ทอดสิทธิทำกินไปยังทายาทโดยธรรมได้ และห้ามทิ้งที่ดินไว้โดยไม่ทำประโยชน์ในเวลาติดต่อกันเกิน ๒ ปี หากราษฎรไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขจะถูกเพิกถอนสิทธิทำกิน

เนื่องจากรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับความจำเป็นในการครองชีพของราษฎร จึงได้ตรากฎหมายที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการช่วยเหลือราษฎรให้มีสิทธิทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี

เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒ มาใช้บังคับ คือ เพิ่มมาตรา ๑๖ ทวิ และ ๑๖ ตริ และแก้ไขมาตรา ๑๔ ลงใน พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๘) เพื่อให้บรรลุในเจตนารมณ์ดังกล่าว

ราษฎรได้รับ สทก.๑ ไปแล้ว หากปฏิบัติถูกต้องตามเงื่อนไขจะได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์และอยู่อาศัยต่อไปได้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ตามแบบ สทก.๒) ทั้งนี้ราษฎรผู้ได้รับอนุญาตจะต้องเสียค่าธรรมเนียมอนุญาตตามกฎหมายด้วย

การเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ

ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้มีการประกาศแล้วต่อมาถ้ามีความเหมาะสมตามความจำเป็น ก็อาจทำการเพิกถอนเสียได้ ทั้งนี้เป็นไปตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๐๗ มาตรา ๗ ที่ว่า

“การเปลี่ยนแปลงเขตหรือการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติป่าใด ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้กระทำได้โดยออกกฎกระทรวงและเฉพาะกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอนบางส่วนให้มีแผนที่แสดงตามแนวเขตที่ป่าสงวนที่ได้มีการเพิกถอนดังกล่าวก็จะกลายเป็นป่าปกติคือ เป็นประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่า ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๔ (๑) อีกครั้งหนึ่ง

การนำที่ดินป่าสงวนมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้ราษฎร

มีหลักเกณฑ์ใน พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดิน ๒๕๑๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่ว่า มาตรา ๒๖ เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่ใดแล้ว

“(๑)

(๒)

(๓)

(๔) ถ้าเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในที่ดินส่วนใดแล้ว ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติในที่ดินส่วนนั้น และให้ ส.ป.ก. มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้โดยไม่ต้องดำเนินการเพิกถอนตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ”

ตามกฎหมาย พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเดิม ที่ป่าสงวน ส.ป.ก. ไม่มีสิทธินำมาปฏิรูปที่ดินได้ แต่ตามกฎหมายใหม่อนุญาตให้ทำได้

ค) อุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มาตรา ๔ ให้นิยามคำว่าอุทยานแห่งชาติไว้ว่า

“อุทยานแห่งชาติ หมายความว่า ที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้”

ส่วนที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้นเป็นไปตาม พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ มาตรา ๖ ที่ว่า

“เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติ เป็นที่น่าสนใจให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชนก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาคด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “อุทยานแห่งชาติ”

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง”

หมายความว่าที่ดินของเอกชนที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้ว เช่น เป็นที่ดินที่มีโฉนดที่ดินหรือเจ้าของมีสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น มี น.ส. ๓ หรือ ส.ค. ๑ โดยชอบ ที่ประเภทนี้กระทรวงเกษตรฯ จะประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติไม่ได้ แต่ถ้าที่ดินมีโฉนดหรือ น.ส. ๓ อยู่ในครอบครองของทบวงการเมืองใด เช่น เป็นที่ราชพัสดุ และที่นั้นมีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจก็จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติได้

ที่ที่ประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ อาจเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่ราชพัสดุหรือที่ป่าสงวนก็ได้ ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติมีทั้งหมด ๕๖ แห่งคิดเป็นเนื้อที่ ๒๘,๕๔๕ ตารางกิโลเมตร

อุทยานแห่งชาติที่เป็นเกาะหรือหมู่เกาะซึ่งอาจเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือที่สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน
ตัวอย่าง

(๑) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินเกาะตะรุเตา เกาะอาดัง เกาะราวี และเกาะอื่น ๆ ในท้องที่ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอสตูล จังหวัดสตูลให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๗ (ร.จ. เล่ม ๕๑ ตอนที่ ๖๘ ฉบับพิเศษ)

(๒) พระราชกฤษฎีกา กำหนดที่ดินหมู่เกาะอ่างทอง ในท้องที่ตำบลอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑ (ร.จ. เล่ม ๕๗ ตอนที่ ๑๗๔ ฉบับพิเศษ)

(๓) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินหมู่เกาะสุรินทร์ ในท้องที่ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ (ร.จ. เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๑๑๒ ฉบับพิเศษ)

(๔) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินหมู่เกาะสิมิลัน ในท้องที่ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ (ร.จ. เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๑๒๑ ฉบับพิเศษ)

(๕) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินเกาะช้าง และเกาะใกล้เคียงในท้องที่ตำบลเกาะช้างและตำบลเกาะหมาก อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ (ร.จ. เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๑๕๗ ฉบับพิเศษ)

อุทยานแห่งชาติที่เดิมเป็นป่าหรือป่าสงวนแห่งชาติซึ่งมีจำนวนมากที่สุด
ตัวอย่าง

(๑) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินเป็นป่าสงวนภูกระดึง ในท้องที่ตำบลสีฐาน กิ่งอำเภอภูกระดึง ละพุง จังหวัดเลย ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ร.จ. เล่ม ๗๕ ตอนที่ ๑๐๔ ฉบับพิเศษ)

(๒) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยขุนตาล ในท้องที่ตำบลปลาตึก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และตำบลบ้านเอื้ม อำเภอเมืองลำปาง ตำบลเวียงตาล ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๘ (ร.จ. เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๕๔ ฉบับพิเศษ)

(๓) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑ (ร.จ. เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๖๒)

(๔) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ (ร.จ. เล่ม ๕๗ ตอนที่ ๕๗)

(๕) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าลานสาง จังหวัดตากให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๒ (ร.จ. เล่ม ๕๖ ตอนที่ ๘๐ ฉบับพิเศษ)

การเพิกถอนอุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติที่ได้มีการประกาศไปแล้ว อาจมีการเพิกถอนได้ โดยอาศัยพระราชกฤษฎีกา ทั้งนี้เป็นไปตาม พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ มาตรา ๗ ที่ว่า

“การขยายหรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีใช่เป็นการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติทั้งหมด ให้มีแผนที่แสดงเขตที่เปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาดังด้วย”

อุทยานแห่งชาติที่ได้มีการเพิกถอนแล้ว ที่นั้นก็มักจะกลับกลายมาเป็นที่ดินที่เคยเป็นอยู่มาแต่เดิม เช่นอุทยานแห่งชาติที่มาจากที่ป่า เมื่อมีการเพิกถอนแล้วก็จะกลายเป็นที่ป่าตามเดิม คือเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๔ (๑) อีกครั้งหนึ่งได้

ง) ที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ที่ดินที่กำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเดิมปรากฏใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๐๓ มาตรา ๑๕ ต่อมาได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ๒๕๓๕ มาตรา ๑๓ ที่ว่า

“เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่าให้กระทำได้โดยตรงเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาดังด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

ที่ดินที่กำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง”

ดังนั้น เจ้าของที่ดินที่มีโฉนดหรือ น.ส. ๓, น.ส. ๓ ก ซึ่งมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายทางกระทรวงเกษตรจะประกาศที่นั้นเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่ได้ ที่ดินที่จะประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ต้องเป็นที่ดินของรัฐเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่พลเมืองใช้ร่วมกัน หรือที่ป่าสงวนก็ได้ตามปกติแล้วเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามักมาจากที่ป่า หรือที่ป่าสงวนเป็นจำนวนมากที่สุด

ตัวอย่าง

(๑) ป.ว. ฉบับที่ ๒๐๑ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ให้ป่าห้วยขาแข้ง ในท้องที่ตำบลแม่ละมั่ง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และตำบลลานสัก ตำบลคอกควาย และตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(๒) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ในท้องที่ตำบลไถ่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และตำบลแม่ละมั่ง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๑๗

(๓) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าสาละวิน ในท้องที่ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๒๑

(๔) พระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าเชียงดาว ในท้องที่ตำบลเมืองแหง ตำบลเมืองงาย ตำบลเมืองคอง ตำบลเชียงดาว และตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๒๑

ปัจจุบันเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีทั้งหมด ๒๕ แห่ง คิดเป็นเนื้อที่ ๒๑,๗๕๔ ตารางกิโลเมตร จะไม่ประกาศทับกับเขตอุทยานแห่งชาติเลย จะแยกกันโดยเด็ดขาด

เขตห้ามล่าสัตว์ป่า

มีหลักเกณฑ์ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๑๕ มาตรา ๔๒ วรรค ๑ ที่ว่า “บริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการ หรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน แห่งใด รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจะกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดก็ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ดังนั้น เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอาจจะมาจากที่ราชพัสดุ หรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันก็ได้ เขตนี้ในปัจจุบันมีทั้งหมด ๔๔ แห่ง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ ๑,๔๕๔ ตารางกิโลเมตร

ตัวอย่าง

(๑) ประกาศกำหนดพื้นที่บริเวณบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (ร.จ. พ.ศ. ๒๕๑๘)

(๒) ประกาศกำหนดพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (ร.จ. พ.ศ. ๒๕๑๕)

(๓) ประกาศกำหนดพื้นที่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (ร.จ. พ.ศ. ๒๕๑๕)

(๔) ประกาศกำหนดพื้นที่บริเวณป่าเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (ร.จ. พ.ศ. ๒๕๑๕)

การเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

มีหลักเกณฑ์ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ ที่ว่า

“การขยายหรือการเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนให้กระทำได้ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีใช้เป็นการเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้งหมดให้มีแผนที่แสดงเขตที่เปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาคด้วย”